Ambitiöst om amblypyger

Weygoldt P. 2000. *Whip Spiders, Their Biology, Morphology and Systematics (Chelicerata: Amblypygi).* Apollo Books, Stenstrup, Danmark. 24 x 17 cm. 160 sidor. 302 svartvita fotografier, streckteckningar och tabeller. ISBN 87-88757-46-3. Kartongband. Pris 320 danska kronor.

Varför finns det så få amblypyger? De runt 120 arter i världsfaunan som spindeldjursordningen Amblypygi omfattar är inte en särskilt imponerande numerär. Få naturintresserade har sett en levande amblypyg. Däremot har säkert många av oss förundrats när vi stått framför preparatet på museet eller sett bilden med den breda, platta kroppen och de långa, tunna benen. Med benen utsträckta verkar amblypyger gigantiska. Deras kroppar är ändå inte särskilt stora. Många arter blir knappt 5 mm och den störste av dem alla, *Acanthophrynus coronatus*, blir knappt 5 cm lång. Flertalet är skogsdjur, många lever i grottor eller i myrors och termiters bon och åtminstone en art, *Musicodamon atlanteus*, söker sig även in i människans bostäder. Det finns även arter som lever vid kusten och som kan uthärda upp till 8 timmar under vatten utan att drunkna. Förklaringen är att dessa andas med plastron precis som *Aphelocheirus* bland vattenskinnbaggarna gör. Amblypyger kan leva länge - 10 år gamla exemplar är kända. Ordningens utbredning är tropiska och subtropiska områden både i Nya och Gamla Världen, dock saknas de i Australis. Det finns också ett mindre antal arter i tempererade områden, därav två i södra Europa.

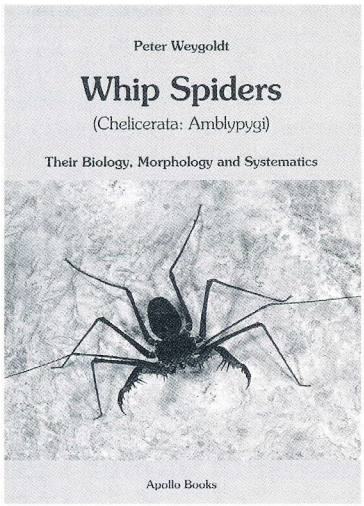

Tysken Peter Weygoldt har ägnat större delen av sitt yrkesverksamma liv åt mindre kända spindeldjursgrupper, och i synnerhet amblypygerna har fångat hans intresse. En lång serie vetenskapliga publikationer följs nu av en sammanfattning avsedd för en bredare publik. Det är ingen diger volym, enbart 140 sidor egentlig text, men den är en god sammanställning av vad vi idag vet om en djurgrupp där fortfarande mycket återstår att upptäcka.

Boken omfattar 9, delvis mycket korta, kapitel, litteraturförteckning och två avslutande register. Första kapitlet (en sida) introducerar amblypygerna. Kapitel 2 (1 1/2 sida) beskriver kortfattat amblypygforskningens historia. Här får vi bl.a. veta att Linné beskrev en amblypyg som han fått av den svenske kungen. I det tredje kapitlet (9 sidor) ges en översikt av den yttre kroppsbyggnaden. Kapitel 4 (17 sidor) behandlar amblypygernas 20 släkten (i texten anges de som 19) grupperade i två avdelningar efter kroppsstorlek. Dels beskrives de kortfattat med i snitt 6-10 textrader per släkte, dels presenteras de i en bestämningsnyckel. Systematiken är långt ifrån klarlagd och tre av de 20 släktena betraktas av Weygoldt som yngre synonymer.

Kapitel 5, som med sina 88 sidor utgör mer än hälften av boken, behandlar enligt titeln biologi och anatomi, men egentligen borde nyckelorden stått i omvänd ordning. Kapitlet är en tämligen detaljerad presentation av både makro- och mikroskopisk anatomi, där struktur och funktion behandlas i ett sammanhang. Läsaren förväntas ha goda kunskaper i zoologisk anatomi, eftersom facktermer används i rikt mått utan några förklaringar. Det finns heller ingen förklarande ordlista på slutet. Könsorgan, spermaöverföring, embryologi och regeneration behandlas extra detaljerat (54 av kapitlets 88 sidor).

De avslutande kapitlen är korta. Kapitel 7 (1/2 sida) kommenterar hotade arter. Systematiken avhandlas i kapitel 8 (8 sidor). Två uppfattningar om släktskapen mellan amblypyger och andra spindeldjursordningar diskuteras kortfattat och Weygoldt presenterar en egen klassifikation för amblypyger ner till släktesnivå.

I det nionde och sista kapitlet ("Whip Spiders in Captivity", 2 1/2 sida) behandlas insamlingsteknik, könsbestämning, uppfödning, och konservering. Amblypyger är lämpade som terrariedjur, men vi uppmanas inte att samla.

Litteraturlistan (8 sidor) upptar ungefär 160 publikationer, många med Weygoldt som författare. Inga väsentliga arbeten tycks vara utelämnade och det hänvisas till en komplett bibliografi. Indices (4 1/2 + 2 1/2 sida) ger sidhänvisningar till vetenskapliga namn och termer nämnda i texten och till figurer.

Boken om amblypyger är rikt och skickligt illustrerad med många fotografier av levande djur, tydliga streckteckningar av anatomiska detaljer och förstklassiga svepelektronmikroskopiska bilder av sinnesorgan. Den inre anatomin visas i en mångfald mycket goda avbildningar av paraffinsnittade exemplar. Tyvärr finns inte alla släkten på bild, och i de ljusmikroskopiska bilderna saknas nästan genomgående storleksangivelser. Det finns heller ingen översiktsbild för att presentera amblypygens grovanatomi.

Till vilken läsekrets vänder sig boken? Det är ingen bestämningsbok som man skaffar sig för att kunna identifiera amblypyger man hoppas att möta under en utlandsresa. Genom att den zoologiska fackterminologin förutsättes vara känd, är det uppenbart att den i första hand vänder sig till fackbiologer. Eftersom det är en gedigen och faktarik publikation har den ett stort värde som referensverk. Som jämförelse kan nämnas att gigantverket Traité de Zoologie, för många zoologer allt vetandes källa, enbart anslår 26 sidor åt amblypyger. Weygoldts beskrivningar ger flera uppslag exempelvis till beteendeforskning och fysiologiska studier. Den mindre välbevandrade naturvännen behöver inte avskräckas, men får kanske vara beredd att ibland söka hjälp i en elementär zoologibok, för att få fackuttrycken förklarade. Boken är välkommen och har sin självklara plats i varje välskött zoologiskt/biologiskt bibliotek. Det högst överkomliga priset bör inte hindra förvärv.

Hur var det nu med artfattigdomen? Weygoldt ger sin förklaring på sidan 144.

Ronny Larsson

Amblypyger - tarantelskorpioner - gisselskorpioner

I Brehms "Djurens värld" band 14 från 1931 kan man läsa följande om amblypyger: "Tarantelskorpioner (*Amblypygi*) utmärka sig genom bred, platt kropp, på vilken cephalothorax är åtminstone lika bred som lång. Den ledade bakkroppen saknar alltid svansutskott. Det mest påfallande kännetecknet ligger dock i den ovanliga längden på de båda frambenen, vilka löpa ut i ett par långa, mångledade, palpliknande fotgissel."

I Nationalencyklopedin (NE) kan vi läsa att amblypyger (*Amblypygi*) är en ordning spindeldjur med ca 90 tropiska och subtropiska arter och närmast finns på Rhodos och i Marocko. De har platt kropp, långa, antennlika framben och stora taggiga pedipalper att fånga byten med.

Amblypyger är nattaktiva och sitter som regel inkilade i skrevor eller under bark under dagen för att komma ut när det mörknar. De har inga giftkörtlar att förlama byten med eller försvara sig med. Fast om man tittar närmre på bilden på föregående sida inser man att de får tillräckligt bra grepp med sina pedipalper för att lätt kunna hålla fast och krossa sina byten.

Amblypyger förs tillsammans med gisselskorpioner (*Uropygi*) och schizomider (*Schizomida*) till gruppen Pedipalpi. Både gisselskorpioner och schizomider har dock en lång resp. kort flagell (gissel) längst bak på bakkroppen, vilket saknas hos amblypyger. NE anger att det finns ca 85 arter gisselskorpioner, ca 125 arter schizomider och ca 90 arter amblypyger. Gisselskorpioner blir upp till 75 mm långa medan schizomider blir upp till 15 mm långa. Stora gissleskorpioner säljs ibland i zooaffärer som terrariedjur. De kan matas med syrsor. *Ragnar Hall*